

En les notes al text es fan aclariments que calen sobre mots concrets interessants i, si aquests mereixen algun comentari més extens, es remet a les estrades corresponents del *Glossari*.

D'altra banda, la presentació en columnes, de forma sinòptica, del text original de la *Vulgata* i de les diverses versions catalanes permet al lector de fer-se càrrec, per ell mateix, dels resultats més o menys reeixits a què han pogut arribar cadascuna d'elles, amb les particularitats lingüístiques pròpies.

Cal felicitar-nos per l'inici d'aquest *Corpus Biblicum Catalanicum*, i augurar-li una ferma continuació i un feliç coronament. Ha d'ésser un altre fruit important de la filologia catalana.

Jordi Bruguera

Arnaldi de VILLANOVA, *Introductio in librum {Ioachim} "De semine scripturarum", Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton*, curante Josep PERARNAU (Corpus Scriptorum Cataloniae, Series A: Scriptores. Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia, III), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Facultat de Teologia de Catalunya, Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani, 2004, 214 pàgines.

L'any 2005 fa trenta anys que va ésser publicat el primer volum de les «Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia (AVOMO)». De llavors ençà han anat apareixen força regularment una dotzena de volums. A hores d'ara els estudiosos poden conèixer i estudiar sobre bases cada cop més sòlides les obres mèdiques d'aquest metge i pensador català. Desitgem que aquest projecte concebut inicialment per Lluís García Ballester (†), Juan A. Paniagua i Michael McVaugh pugui arribar en pocs anys a la seva fi. En envi, després de molts anys d'esforços i estudis i de diversos intents, encara no és possible —per bé que alguns d'aquests intents hagin donat fruits ben reeixits— de disposar dels textos teològics, espirituals i reformistes d'Arnau de Vilanova. És per això que cal saludar molt positivament el volum que ara presentem.

Efectivament, el llibre que tenim el goig de recensionar és el primer volum (en realitat el III, perquè els dos primers previstos contindran bibliografia i descripcions de manuscrits, i documentació; i seran els darrers en aparèixer) de les «Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia (AVOTHO)», preparat per Josep Perarnau i dedicat a les dues primeres obres teològiques escrites per Arnau de Vilanova, la *Introductio in librum {Ioachim} "De semine scripturarum"* i l'*Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton*. El disseny de la col·lecció (que preveu un total de tretze volums)¹ és molt semblant al de les «Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia» (només són diferents els colors de les cobertes). El volum no només enceta l'edició crítica de les obres teològiques d'Arnau de Vilanova, ans un molt més extens corpus, el «Corpus Scriptorum Cataloniae», que integrarà, de moment, quatre sèries: d'escriptors (a la qual pertany l'obra ara recensionada), de versions, de 'scripta' i de 'subsídia'. L'Institut d'Estudis Catalans, la Facultat de Teologia de Catalunya i la Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani són els editors del volum que ens ocupa. A l'autor d'aquestes ratlles li hauria plagut de veure entre aquestes institucions el nom de la «Unió Acadèmica Internacional». Són projectes de gran abast, ambiciosos, que honoraran la cultura catalana i, ajudaran, a situar-la al lloc que li correspon. Ni que sigui amb més d'un segle de retard, potser és arribat el moment de seguir a Catalunya l'exemple de les grans cultures europees que han anat recuperant, aplegant i estudiant el seu patrimoni escrit en col·leccions monumentals.

1. D'aquests volums (p. 214), deu (del III al XII) són dedicats a l'edició de les obres d'Arnau (dit sigui de passada que entre les obres que hom preveu publicar no he sabut veure algun títol important, com p. ex. el *Raonament d'Avinyó*), un (el I) a bibliografia i descripció de còdexs, un (el II) al diplomatarí arnaldià, i un (el XIII) a escrits d'altres autors relacionats la polèmica escatològica.

L'edició crítica de la *Introductio...* i l'*Allocutio...* segueix en general les normes metodològiques de l'«Arxiu de Textos Catalans Antics». Les obres editades omplen les pàgines 83-119 i 139-181. El text pres com a base de l'edició de les dues obres és el del manuscrit de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, Vat. lat. 3824, però, en l'aparat textual hom dóna raó també dels altres manuscrits que ens han transmès les obres: quatre en el cas de la *Introductio...* i cinc en el de l'*Allocutio...*. Un segon aparat crític és dedicat a les fonts. Les taules de tots els mots, amb totes llurs variants de declinació i de conjugació, que compareixen en cada obra (120-138 i 182-204) fan més fàcil la consulta i l'estudi de les obres arnaldianes. Una breu presentació (5-6) de les «Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia» i del «Corpus Scriptorum Cataloniae», un extens estudi introductori (9-81) i les taules de citacions (205-206), d'antropònims (207-208), de fons manuscrits (208-209) i el general (211-212) arrodoneixen el volum.

En l'estudi introductori, Josep Pernau analitza els precedents de cada obra, reconstrueix el 'status questionis', ofereix un detallat esquema del contingut de cada obra i l'estudia detingudament. També reconstrueix la transmissió del text amb un valuós 'stemma codicum'.

M'agradaria destacar tres elements de l'estudi introductori de J. Pernau. En primer lloc, gràcies en part a l'obra intitulada *Abbreviatio praesentationis factae Burdegaliae* —el text de la qual Pernau dóna a conèixer per primera vegada— l'autor fixa definitivament l'ordre cronològic de les primeres obres arnaldianes, i refuta aquella informació, que ja oferia el pseudoarnaldia *Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra tractatum Arnaldi de adventu antichristi* (queda clar que l'autor d'aquest *Tractatus...* no havia ni tan sols llegit tot el *Tractatus de tempore adventus antichristi*, que proclamava defensar) i que fou seguit per l'estudiós Harold Lee, segons la qual el *De adventu...* hauria estat el primer opuscle arnaldia de tema religiós. En segon lloc, Pernau mostra la influència que exercí el *De semine scripturarum*, l'obra que Arnau comenta i en certa manera completa en la *Introductio...* i els principis exegètics de la qual aplica en l'*Allocutio...* (Arnau creia que l'autor del *De semine scripturarum* era Joaquim de Fiore); avui sabem però, que és deguda a un monjo de Bamberg i que difícilment pot ésser qualificada de joaquimita en els aspectes importants. L'estudi de Pernau permet descartar el joaquimisme que estudiosos de renom (Joaquim Carreras i Artau, H. Lee, etc.) havien atribuït a Arnau pel fet que en aquesta obra esmentava i creia seguir l'abat calabrès, quan el *De semine...* ni és d'ell ni el segueix. Finalment, Pernau aporta dades que fan replantejar la suposada influència de la càbala jueva en la segona obra editada, en contra del que havia proposat Joaquim Carreras. Per contra, mostra Pernau, ressonen pertot tesis de Ramon Martí, autor que Arnau de Vilanova recorda elogiosament en l'*Allocutio...*. Més enllà de les influències directes de la càbala jueva que hi pugui haver o no en l'obra arnaldiana (l'estudi de Pernau les descarta), em sembla que un estudi comparatiu entre el mètode exegètic arnaldia i autors com Pico della Mirandola, J. Reuchlin o C. Agrippa, permetria valorar la possibilitat suggerida per E. Colomer de col·locar Arnau de Vilanova en la tradició que donarà lloc en el Renaixement a una 'càbala cristiana'. Si més no, de constatar una possible influència d'Arnau de Vilanova envers aquests autors.

No voldria acabar aquesta recensió sense cridar l'atenció sobre la necessitat d'intensificar l'estudi codicològic dels manuscrits arnaldians que coneixem o creiem conèixer i de cercar nous manuscrits. En aquest sentit l'edició que presentem ha posat de manifest l'escassetat d'informació que tenim sobre els manuscrits d'obres arnaldianes. Dissortadament Pernau ha pogut constatar a Leipzig i Wroclaw que realment no existeixen en biblioteques d'aquestes ciutats les còpies manuscrites de la *Introductio...* que algunes llistes bibliogràfiques (com la meua) donaven com a existents. Jo mateix (*Arnau de Vilanova: guia bibliogràfica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1994, 67) advertia que la llista d'obres i manuscrits que a continuació publicava era provisional i «que seria extremadament beneficiós per als estudis arnaldians refer i contrastar positivament, 'in situ', tot aquest conjunt d'informacions. Ben segur que un estudi d'aquest estil aportaria remarcables sorpreses, positives i negatives».

Les «Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia (AVOThO)» comencen d'omplir un buit en la cultura catalana. Esperem que els seus resultats siguin tan bons com els de la seva col·lecció germana, les «Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia (AVOMO)». Benvinguda sigui, doncs, aquesta magnífica edició. I benvingudes siguin, també, les «Arnaldi de Villano-

va Opera Theologica Omnia» i el «Corpus Scriptorum Cataloniae». Només ens resta felicitar Josep Perarnau i desitjar un futur ben fructífer a aquestes col·leccions que ara comencen de caminar.

Jaume Mensa Valls

Pascale BARTHÉLEMY, *La Sedacina ou l'Œuvre au crible, L'alchimie de Guillaume Sedacer, carme catalan de la fin du XIVe siècle*, I : *Études et outils* ; II : *Sedacina (édition critique et traduction), suivie du Liber alterquinus*, Paris : SÉHA, Milan : Archè, 2002 (*Textes et Travaux de Chrysopœia*, 8), 388 i 484 pp.

L'alchimie est avant tout un phénomène historique. Ainsi, au début de son histoire en Occident, l'alchimie du Moyen-Âge est marquée d'une part, par l'introduction de l'alchimie proprement dite à travers l'adaptation en latin de textes originellement écrits en arabe; d'autre part, à partir de la fin du XIIIe siècle, apparaissent des œuvres se dégageant de leurs modèles arabes, le plus célèbre (et le mieux étudié) de ces traités demeurant la *Summa perfectionis magisterii* du pseudo-Geber (le franciscain Paul de Tarente) exposant une théorie alchimique fondée sur le mercure, à l'opposé des alchimies précédentes plus intéressées à fournir aux adeptes des recettes à base de matières végétales et animales (herbes, sang, œufs, etc.).

À l'heure où triomphe l'alchimie pseudo-gébérienne, le *Liber alterquinus* et la *Sedacina* de Guillaume Sedacer marquent une pause dans cette crue de textes des XIVe et XVe siècles, tous, à des degrés divers, glosant les théories du pseudo-Geber et de ses épigones. L'œuvre de Sedacer, en effet, constitue un ensemble de pratiques alchimiques héritées des Arabes où interviennent des substances aussi bien minérales que végétales et animales. De là, tout l'intérêt de son travail où se retrouvent des matières «concrètes et identifiables», à la différence des traités pseudo-gébériens plus allusifs quant à la détermination exacte du matériau «œuvré» par les alchimistes. C'est dire si l'édition du *Liber alterquinus* et surtout de la *Sedacina* de Guillaume Sedacer est la bienvenue tant elle apporte un éclairage véritablement novateur sur l'alchimie du Moyen-Âge latin.

L'édition, due à Pascale Barthélemy, se compose de deux ouvrages. Le premier intitulé *Études et Outils* explore les différents aspects du problème posé par ces deux textes; le second rassemble l'édition de la *Sedacina*, dotée d'un appareil critique et d'une traduction en français moderne augmentée de notes, et celle du *Liber alterquinus*, «un véritable gisement de recettes» livré dans une version manuscrite que corrigent deux autres manuscrits. L'Auteur justifie pleinement cette deuxième édition (même non critique), par le fait que le *Liber alterquinus* constitue une première approche de l'alchimie, reprise, ordonnée et accomplie dans la *Sedacina*.

Dans la première partie de son étude, l'A. nous rappelle qui est Sedacer: un Carme catalan, alchimiste, copiste et compilateur de textes médicaux, passionné de sciences modernes (alchimie évidemment, mais aussi médecine, astronomie, etc.), un protégé de l'infant Jean d'Aragon, «en exil de son ordre» bien que «de manière abstraite et mentale» lié à son état religieux, mort entre le 12 mai et le 13 juin 1382. Puis, une fois campé le personnage de Sedacer dont le nom, signifiant «fabriquant de tamis», annonce le programme même de son alchimie «passant au crible» les sources exploitées pour écrire ses livres; après avoir donné le détail d'une tradition manuscrite, stable pour la *Sedacina*, plus fluctuante pour le *Liber alterquinus*; après avoir comparé, classé et décrit les manuscrits, l'A. tente de montrer comment Sedacer a composé son œuvre, commençant donc par collecter dans le *Liber alterquinus* des recettes et des procédés, puis, les classant dans la *Sedacina* selon un ordre, celui des substances, différent de celui établi dans la *Summa perfectionis* du pseudo-Geber (selon les opérations) mais s'accordant avec celui du *De aluminibus et salibus* du pseudo-Razi.

L'A. insiste particulièrement sur deux aspects saillants de la *Sedacina* (à savoir «l'œuvre de Sedacer à propos de tout l'art d'alchimie»). Le premier, c'est la manière employée par le Carme catalan pour crypter son texte. Un procédé habituel chez les alchimistes, mais qui, ici, vu la